

І.Г. Карпова,
к. пед. н., доцент

**КОМУНІКАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
ТВОРЧОСТІ У ПРОЦЕСІ ОСОБИСТІСНОГО
ТА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ
СТУДЕНТА**

У юнацькому віці відбуваються важливі для студента особистісне становлення та вибір майбутньої професійної діяльності. На нашу думку, їх результативність залежить від використання можливостей творчої діяльності особистості, зокрема, її комунікативної складової.

Ключові слова: особистісне самовизначення, професійне самовизначення, творчість, творча діяльність, потенціал, комунікація.

Карпова І.Г. Комунікативний потенціал творчості в процесі личностного і професійного самоопределення студента.

В юношеском возрасте происходят важные для студента личностное становление и выбор будущей профессиональной деятельности. По нашему мнению, их результативность зависит от использования возможностей творческой деятельности личности, в частности, ее коммуникативной составляющей.

Ключевые слова: личностное самоопределение, профессиональное самоопределение, творчество, творческая деятельность, потенциал, коммуникация.

Karpova I. H. Associate Professor Communicative potential of creativity in the process of personal and professional identity of a student

There are important for student personal and career choice of the future professional activity in adolescence. In our view, their effectiveness depends on the use of opportunities for creative activities of the individual, in particular, its communicative component.

Keywords: personal self-determination, professional identity, creativity, creative activity, potential, communication.

Актуальність теми дослідження. Як відомо, кожному віковому періоду в

житті людини властиві свої особливості (провідна діяльність, новоутворення, кризи, мотиваційні, пізнавальні, цілеутворювальні, емоційні та інші процеси). Період юності (в тому числі, й студентський вік) є початком дорослого життя, часом вибору життєвого шляху, а провідним на цьому етапі є особистісне та професійне самовизначення, пошук свого місця в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сформована в роки юності ідентичність визначає систему цінностей особистості, її життєві плани, інтереси та ін. на довгі роки, стає, на думку І.Ю. Кулагіної та В.Н. Колюцького [7, с. 363], важливою умовою її психічного здоров'я. Саме в юнацькому віці зростають потреби у самопізнанні, самореалізації, досягненнях.

Інші дослідники, Т.Д. Кричківська та М.В. Папуча [9, с. 89], зазначають, що період, пов'язаний із юнацькими (студентськими) роками, є особливо важливим у житті молоді людини, становленні її особистості, творчого розвитку, адже це період прийняття молоді людиною найбільш важливих життєвих рішень; це своєрідний період так званого "ролевого мораторію", оскільки молоді людиною постійно здійснюється вибір у широкому розумінні цього слова: професії, партнера по шлюбу, певної системи цінностей, можливих варіантів, перспектив власного життя.

Дослідники проблем студентської молоді (В.І. Астахова [1], А.В. Мудрик [8], С.Ю. Пащенко [10], С.В. Савченко [13] та ін.) також підкреслюють, що студентський період є дуже важливим в житті молоді людини. Для студентської молоді характерним є процес інтенсивного становлення особистості, пошук шляхів самореалізації, в моральному розвитку помітним є зростання свідомих мотивів поведінки та зацікавленості багатьма моральними проблемами (життєва мета, спосіб життя, кохання, дружба тощо),

спостереігається розвиток емоційно-вольової сфери. Студентському віку притаманна також вибірковість щодо різних джерел інформації, загострене естетичне ставлення до дійсності, мистецтва, природи, прагнення до краси взаємовідносин, культури поведінки, прояву особистісного "Я" [17].

Так, С.В. Савченко [13, с. 19-20] визначає особливості студентського віку, серед яких виділяється: специфіка видів діяльності, серед яких провідною є навчальна; це час становлення самостійності й особистісної свободи, зумовленої проживанням поза батьківським домом; підготовка до діяльності, яка мало знайома студентам; студентські роки – час не тільки професійної підготовки, це час любові, створення сім'ї, виховання дітей, це період знаходження свого місця в житті, час самоствердження в студентських колективах, різних соціальних групах.

Саме тому вже студент-першокурсник відчуває себе не як представник соціальної верстви, до якої належать його батьки, а як член групи, яка має виражену субкультуру, особливі морально-етичні, політичні, економічні, і, в тому числі, комунікативні інтереси.

С.Ю. Шашенко [17, с. 178-183] передумовами успішної соціалізації студентської молоді вважає "соціальний досвід, потреби, установки особистості, а також соціальне середовище, соціально-виховний процес, цілеспрямовано орієнтований на посилення соціально значущих якостей майбутнього фахівця" і розглядає студентський період як особливу стадію соціалізації, для якої притаманні певні особливості: активне включення у нове середовище, нові суспільні відносини, основний напрямок провідної діяльності; посилення ролі студента як суб'єкта соціалізації, самостійність у виборі цінностей, ідеалів, середовища для спілкування, видів

діяльності на засадах демократичної, партнерської взаємодії; посилення дії механізмів саморегуляції, самокорекції поведінки, мотивів, цінностей, розвиток адекватної самооцінки.

Отже, студентство визначається дослідниками як особлива соціальна група, для якої характерні особливі умови життя, праці й побуту; особлива суспільна поведінка, психологія, а набуття знань і підготовка до майбутньої роботи виступає головним і в багатьох випадках єдиним заняттям.

Виклад основного матеріалу.

Професійне самовизначення – це процес прийняття рішення особистістю щодо вибору майбутньої трудової діяльності. Професійне самовизначення полягає в усвідомленні особистістю себе як суб'єкта конкретної професійної діяльності і передбачає самооцінку людиною індивідуально-психологічних якостей та зіставлення своїх можливостей з психологічними вимогами професії до спеціаліста [12]. В тісному зв'язку із професійним відбувається процес особистісного самовизначення, під яким розуміється процес і результат вибору особистістю своєї позиції, мети і засобів самоіснування в конкретних обставинах життя; основний механізм набуття і прояву людиною свободи [11].

Особистісне та професійне самовизначення – процеси не одномоментні, й юнацький (студентський) вік має в ньому особливе значення. К.Д. Ушинський, досліджуючи особливості юнацького віку, писав, що юність є тією порою, коли молода людина "...прагне сформувати самого себе", це саме той час, коли розпочинається "поступове розгортання духовної природи людини" [15, с. 395-396].

Особистісне самовизначення формується раніше за професійне і на основі першого виокремлюються вимоги до майбутньої професії. При цьому, з одного

боку, на процес професійного самовизначення істотний вплив роблять особистісні особливості, з іншого – саме формування особистості значною мірою відбувається в ході професійного самовизначення.

Саме тому необхідно вивчати становлення професійного та особистісного самовизначення у їх співвідношенні. Таким чином, дослідники розглядають особистісне та професійне самовизначення студента у нерозривному діалозі, причому становлення самотності особистості, її самореалізація і самоактуалізація розглядається як важлива умова її професійного становлення, коли відбувається злиття суспільного і особистісного смислів [16]. Отже, як особистісне, так і професійне самовизначення відіграє вирішальну роль у становленні особистості студента, це важливий крок на шляху його соціалізації та самореалізації.

Якщо порівняти соціально-психологічні детермінанти особистісного та професійного самовизначення, то одними з них (що, без сумніву, забезпечують ефективність обох процесів) будуть компоненти сфери самореалізації особистості, серед яких, у свою чергу, особливе місце відводиться творчості, творчій діяльності молодій людині. Сучасна педагогіка розглядає творчість як “продуктивну людську діяльність, здатну породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення” [3, с. 326], а творчу діяльність як такий процес творчості, в результаті якого з’являється новий творчий продукт, що може мати характер об’єктивної чи суб’єктивної новизни.

Отже, творча діяльність студента може здійснюватись як на продуктивному (наприклад, створення нових комп’ютерних програм, розробка нових інформаційно-вимірювальних технологій тощо), так і на репродуктивному рівні, оскільки він, виконуючи певне творче завдання навіть на репродуктивному рівні, вно-

сить у процес діяльності своє бачення її виконання, свій стиль, творчий почерк, свою індивідуальність, і тому результати такої діяльності можуть вважатися творчими, навіть якщо вони не мають суспільної значущості.

Творчість, на нашу думку, є для студента тим комунікативним простором, що дозволяє йому формувати якості як особистісного, так і професійного самовизначення. Взагалі, комунікація є однією з базових цінностей людського буття, що сприяє в реалізації загальних потреб людини у спілкуванні (виживання, співпраця з іншим людьми, особистісні потреби, переконання інших, здійснення влади, об’єднання у товариства та організації, отримання інформації, прояв творчої натури та ін. [6]).

По суті, весь процес особистісно-професійного самовизначення можна розглядати як перманентний творчий процес, що відбувається під час лекційно-семінарських, практичних занять, самостійної роботи, наукової, волонтерської діяльності, у період проходження практики, участі студента у розробці й реалізації певного наукового чи соціального проекту, участі у різноманітних соціальних акціях тощо, оскільки творчість (за визначенням Л.О. Сморж [14, с. 262]) – це така діяльність, метою якої є вихід за межі усталеного і звичного, стандартного і стереотипного, буденного і дріб’язкового, орієнтація на позитивні цінності та реалізація свого потенціалу, що дозволяє індивіду включатись в історичний процес як його ініціативному учаснику.

Скрізь, “в чому полягає хоч йота нового” [2, с. 88], всюди, де “людина уявляє, комбінує, змінює і створює щось нове, якою б крупинкою не здавалося це нове порівняно зі створеним геніями” [2, с. 6], присутні елементи творчого пошуку, творчої самореалізації, зокрема, і в молодіжному студентському середовищі. Творчість невіддільна від процесу роз-

вितку представника молодого покоління. Активна участь у навчально-виховному процесі, науковій роботі, проектній діяльності та ін. збагачує студента творчим досвідом, вчить нестандартно розв'язувати різні навчально-наукові завдання, розвиває навички комунікації.

Творчий процес проходить ряд етапів. Першим із них є етап виникнення ідеї, усвідомлення творчої проблеми, розв'язання якої потребує нестандартних, добре відомих шляхів вирішення. На другому етапі відбувається пошук додаткової інформації, висувається гіпотеза, підбираються раціональні шляхи вирішення проблеми. Деякі дослідники (О.Н. Лук) третім етапом вважають період так званої інкубації, коли відбувається деякий відхід від проблеми. Четверта стадія – інсайт (осяяння) – період знаходження людиною вирішення проблеми, начебто несподіване відкриття нового. Завершальним етапом творчого процесу є верифікація, тобто перевірка знайденого рішення.

І на кожному з цих етапів, за спогадами багатьох дослідників, комунікація у творчій діяльності є могутнім стимулятором процесу творчості, що дозволяє його значно активізувати (на думку дослідників, до 99% всіх нових ідей виникають як осяяння при спілкуванні з колегами, однопідприємцями, в творчому колективі і т.д.); у процесі творчій діяльності відбувається обмін новинами, науковою інформацією; інколи у процесі наукового суперництва, відстоюванні різних позицій висуваються нові наукові гіпотези, з'являються нові теорії [4].

Студент у творчій діяльності, перш за все, прагне реалізувати себе, свої здібності, знайти визнання оточуючих, групи ровесників, набути навички і вміння майбутньої професії, розширити коло спілкування. І саме комунікація студента в процесі творчості допомагає йому самовиразитись, вчить висловлювати свої думки, вести обмін інформацією, форму-

вати риси дослідника, особистісні професійні якості. В деяких видах творчості, наприклад, при наявності у студента творчих здібностей до лідерської діяльності, комунікація стає основним змістом і важливою умовою розвитку його творчого потенціалу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Цілком правомірною є думка дослідників [4] про те, що комунікація і самовизначення є тісно пов'язаними у процесі творчій діяльності, і тому для успішного особистісного та професійного становлення необхідно використовувати весь арсенал мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання, говоріння, письмо). Комунікативний потенціал творчості, що сприяє особистісному та професійному становленню, може бути реалізований як під час навчального процесу (використання таких форм як "рольова гра", метод проектів та ін.), так і у позанавчальній діяльності, під час участі у різних соціальних, творчих проектах, роботі творчих студій, гуртків (і тут доцільно застосовувати такі форми роботи як синтетичні та креативні [5]).

Отже, в умовах реформування сучасної системи вищої освіти, виходу її на європейські та світові горизонти соціальної взаємодії, розширення наукового, культурного, проектного та ін. співробітництва між різними вишами Європи й світу активне використання комунікативного потенціалу творчості у процесі особистісного та професійного самовизначення дозволяє студентам розвивати креативність, ініціативність, гнучкість думок і суджень, творче мислення, самостійність, що в цілому сприяє формуванню вмінь і навичок особистісного спілкування та майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Астахова В. І. Деякі нові штрихи у соціальному портреті студентства / В. І. Астахова //

Проблеми вищої школи: зб. наук. ст. – К.: [б. в.], 1993. – Вип. 78. – С. 65–69.

2. Выготский Л. С. Психология искусства / Лев Семенович Выготский; [под ред. М. Г. Ярошевского]. – М.: Педагогика, 1987. – 344 с.

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

4. Горбач Г.М. Спілкування у творчому самовираженні особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5457350/page:4/>

5. Карпова І.Г. Інноваційні технології у підготовці фахівців соціальної сфери // Ukraine-EU. Modern technology, business and law; collection of international scientific papers: in 2 parts/ Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovation in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice.- Chernigiv CNTU, 2015. - P. 161-163.

6. Короткий курс лекцій із дисципліни “Теорія комунікації” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://studme.com.ua/10980618/menedzhment/teoriya_kommunik

7. Кулагина И. Ю. Возрастная психология: полный жизненный цикл развития человека / И. Ю. Кулагина, В. Н. Колюцкий. – М.: ТЦ “Сфера”, 2001. – 464 с.

8. Мудрик А. В. Социальная педагогика: учеб. [для студ. пед. вузов] / Мудрик А. В.; под ред. В. А. Слостенина. – [3-е изд., испр. и доп.]. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 200 с.

9. Папуча М. В. Особистість: розвиток, соціалізація, виховання / М. В. Папуча, Т. Д. Кричковська. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. М. Гоголя, 2001. – 147 с.

10. Пащенко С. Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / С. Ю. Пащенко. – К., 2000. – 19 с.

11. Психологічний словник / Авт.-уклад. В.В. Синявський, О.П. Сергєєнкова/ За ред. Н.А. Побірченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://elibrary.kubg.edu.ua/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf

12. Соціолого-педагогічний словник / За ред. В.В.Радула. - К.: «ЕксОБ». – 304 с.

13. Савченко С. В. Науково-теоретичні засади соціалізації студентської молоді в позанавчальній діяльності в умовах регіонального освітнього простору: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.05 / Савченко Сергій Вікторович. – Луганськ, 2004. – 455 с.

14. Смерж Л. О. Філософія: навч. посіб. / Смерж Л. О. – К.: Кондор, 2004. – 416 с.

15. Ушинський К. Д. Про виховання юнацтва / Костянтин Дмитрович Ушинський // Ушинський К. Д. Твори: [у 6-ти т.] / Ушинський К. Д. – К.: Рад. шк., 1955. – Т. 6. – С. 394–396.

16. Чобітько М.Г. Особистісне і професійне самовизначення майбутнього вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n3_2009_st_9/

17. Шашенко С. Ю. Соціальне становлення студентської молоді у позааудиторний час у вищих навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Шашенко Світлана Юріївна. – К., 2003. – 256 с.

References

1. Astahova V. I. Dejaki novi shtrihi u social'nomu portreti studentstva / V. I. Astahova // Problemi vishhoi shkoli: zb. nauk. st. – K.: [b. v.], 1993. – Vip. 78. – S. 65–69.

2. Vygotskij L. S. Psihologija iskusstva / Lev Semenovich Vygotskij; [pod red. M. G. Jaroshevskogo]. – М.: Pedagogika, 1987. – 344 s.

3. Goncharenko S. Ukraïns'kij pedagogichnij slovník / Semen Goncharenko. – K.: Libid', 1997. – 376 s.

4. Gorbach G.M. Spilkuvannja u tvorčomu samovirazhenni osobistosti [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <http://www.studfiles.ru/preview/5457350/page:4/>

5. Karpova I.G. Innovacijni tehnologii u pidgotovci fahivciv social'noi sferi // Ukraine-EU. Modern technology, business and law; collection of international scientific papers: in 2 parts/ Part 2. Modern engineering. Sustainable development. Innovation in social work: philosophy, psychology, sociology. Current problems of legal science and practice.- Chernigiv CNTU, 2015. - P. 161-163.

6. Korotkij kurs lekcij iz disciplini “Teoriya komunikacii” [Elektronnij resurs]. – Rezhim

dostupu: https://studme.com.ua/10980618/menedzhment/teoriya_kommunik

УДК:796:37.91.33

7. Kulagina I. Ju. Vozrastnaja psihologija: polnyj zhiznennyj cikl razvitija cheloveka / I. Ju. Kulagina, V. N. Koljuckij. – M.: TC “Sfera”, 2001. – 464 s.

В. М. Лишевська,
к. ф. н., доцент
С.І. Шаповал,
старший викладач

8. Mudrik A. V. Social'naja pedagogika: ucheb. [dlja stud. ped. vuzov] / Mudrik A. V.; pod red. V. A. Slastenina. – [3–e izd., ispr. i dop.]. – M.: Izdatel'skij centr “Akademija”, 2002. – 200 s.

9. Papucha M.V. Osobistist': rozvitok, socializacija, viovannja / M. V. Papucha, T. D. Krichkovs'ka. – Nizhin: Redakcijnno-vidavnicij viddil NDPU im. M. Gogolja, 2001. – 147 s.

10. Pashhenko S. Ju. Pidgotovka social'nih pedagogiv do organizacii osvitu o-dozvillevoi dijalnosti uchniv'skoj molodi: avtoref. dis. ... na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk: spec. 13.00.04 “Teorija i metodika profesijnoj osviti” / S. Ju. Pashhenko. – K., 2000. – 19 s.

11. Psihologichnij slovník / Avt.-yklad. V.V. Sinjav'skij, O.P. Sepgeenkova / Za ped.. N.A. Pobipchenko [Elektronnij pesyps]. – Pezhim dostypu: http://elibrary.kubg.edu.ua/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf

12. Sociologo-pedagogichnij slovník / Za ped. V.V.Padyła. - K.: «EksOB». – 304 s.

13. Savchenko S. V. Naukovo-teoretichni zasady socializacii students'koj molodi v pozanavchal'nij dijalnosti v umovah regional'nogo osvitu'ogo prostoru: dis. ... doktora ped. nauk: 13.00.05 / Savchenko Sergij Viktorovich. – Lvgans'k, 2004. – 455 s.

14. Smorz L. O. Filosofija: navch. posib. / Smorz L. O. – K.: Kondor, 2004. – 416 s.

15. Ushins'kij K. D. Pro viovannja junactva / Kostjantin Dmitrovich Ushins'kij // Ushins'kij K. D. Tvorj: [u 6–ti t.] / Ushins'kij K. D. – K.: Rad. shk., 1955. – T. 6. – S. 394–396.

16. Chobit'ko M.G. Osobistisne i profesijne samoviznachennja majbutn'ogo vchitelja [Elektronnij pesyps]. – Pezhim dostypu: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_arhiv_pn_n3_2009_st_9/

17. Shashenko S. Ju. Social'ne stanovlennja students'koj molodi u pozaauditornij chas u vishhij navchal'nih zakladah: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.05 / Shashenko Svitlana Juriivna. – K., 2003. – 256 s.

Надійшла 23.11.2017.

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Особливостями сучасної ситуації є динамізм, нерівномірність, суперечливість розвитку суспільства. Зрештою, в кожному випадку свого існування людина постає перед необхідністю розв'язання проблеми адаптації до нових умов існування в сучасному суспільстві, що вимагає постійного зміцнення своїх життєвих сил, тому фізична культура завдяки засобам масової інформації забезпечує соціалізацію і вітальність людини в умовах складного середовища сучасного суспільства, надає можливість оновлення соціальних ролей, навчає способам регуляції поведінки та діяльності в суперечливому та непередбачуваному світі.

У статті розглядається формування пізнавального інтересу молоді на прикладі історичного розвитку такого виду спорту як велослування на південних теренах нашої країни. Проаналізована практика спортивних досягнень видатних представників Миколаївщини та їх вплив на формування світоглядних уявлень сучасної молоді.

Ключові слова: людини, фізична культура, світогляд, пізнання, практика спортивних досягнень.

Лышевская В.М., Шаповал С.И. Формирование познавательного интереса молодежи средствами физического воспитания.

Особенностью современной ситуации является динамизм, неравномерность, противоречивость развития общества. В каждый момент своего существования человек предстаёт перед необходимостью решения проблемы адаптации к новым условиям существования в современном мире, что требует постоянного укрепления своих жизненных сил, поэтому физическая культура с помощью различных средств передачи информации